

Wieb Bosma

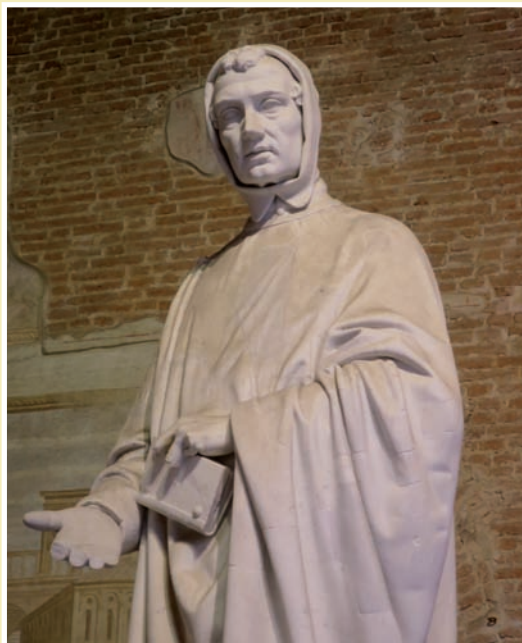
IMAPP
Radboud Universiteit Nijmegen
bosma@math.ru.nl

Stoffelijke resten tastbare herinneringen aan wiskundigen

Groeten uit Pisa

Als we Pisa horen, denken we scheve toren. Met wat geschiedenis van de natuurwetenschappen in de bagage komt bij die toren wellicht Galileo in gedachten, omdat er ingeprent is dat hij er experimenten met vallende objecten deed. Waarschijnlijk ook slechts in gedachten trouwens. Pisa eert de bekendste burger met een plaquette en een kleine buitententoonstelling bij het huis van zijn moeder (nog maar relatief kort geleden aangewezen als zijn geboortehuis) en met een oudere plaquette in een winkelstraat die verwijst naar het huis van zijn vader. Sinds 2009 heeft Pisa ook, bij wat vroeger een Poortgebouw aan de rand van de stad was, een modern beeld van Galileo (door Stefania Guidi). Een eeuw eerder haalde aartsbisschop Pietro Maffi, die zelf aan sterrenkunde deed, zich met een voorstel voor een standbeeld voor de ketter Galileo nog de katholieke woede op de Hals.

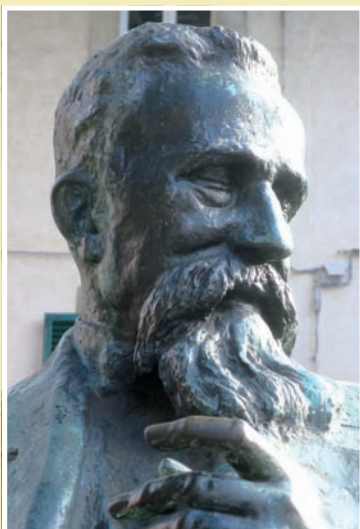

Leonardo Pisano, die wij beter kennen als Fibonacci, viel de eer van een (nog groter) standbeeld in de stad al in 1863 ten deel. Terecht, zoals Keith Devlin betoogt (in *The Man of Numbers*), omdat het *Liber Abaci* de basis legde voor moderne wiskunde en de weg plaveide voor de moderne economie. Wat niet betekent dat de moderne Italiaan zich bewust is van het belang, of het bestaan van Fibonacci, laat staan van het bestaan van het standbeeld. In *Finding Fibonacci* beschrijft Devlin herkenbaar en komisch hoe hij een VVV-dame in Pisa niet kan overtuigen van het bestaan van een andere beroemde Leonardo dan de Florentijnse schilder. Weinigen weten dan ook dat het metershoge beeld (van Giovanni Paganucci) tegenwoordig op nog geen steenworp afstand van de scheve toren in de half-overdekte begraafplaats Camposanto te vinden is. Niemand weet hoe Fibonacci eruitzag, maar het beeld is fraai. Devlin heeft ook een foto opgediept die laat zien hoe het beeld, destijds ter meerdere glorie van het fascisme midden in de stad bij een brug over de Arno opgesteld, miraculeus de Tweede Wereldoorlog heeft overleefd.

Verderop in de rondgang van de Camposanto vinden we de graven van de bekende wiskundigen Ulisse Dini (1845–1918), Enrico Betti (1823–1892), Luigi Bianchi (1856–1928), Leonida Tonelli (1885–1946), en een plaquette voor Giovanni Maria Lavagna (1812–1870). De laatste was een verdienstelijk wiskundige, maar verdient ook vermelding omdat zijn naam 'schoolbord' betekent in het Italiaans.

Op de hoek van het plein waar de Scuola zetelt staat een levensgroot beeld van Dini (waarschijnlijk ook omdat hij politicus en kamerlid werd). Dini is veel beroemder in Italië dan bij ons; hij studeerde onder Betti en volgde hem later op als directeur van de (onder Napoleon opgerichte) Scuola Normale Superiore. De impliciete functiestelling wordt in Italië de Stelling van Dini genoemd, en de eerste druk van zijn *Analisi Infinitesimale* werd ons dan ook met gepaste trots getoond door de bibliotheek van de Scuola. De verrassendste vondst in de Camposanto, ten slotte, vormde voor mij het 'praalgraf' van Ottaviano Fabrizio Mossotti (1791–1863). Hij was wiskundige, astronoom en fysicus, die in 1823 Italië moest ontvluchten omdat hij verkeerde in kringen van revolutionaire, liberale, anti-Oostenrijkse, anti-monarchisten. Na jaren in Engeland en Argentinië keerde hij op uitnodiging van Plana terug naar Turijn. In 1841 werd hij hoogleraar mathematische fysica in Pisa, en vocht in 1848 (met een bataljon van de Universiteit van Pisa) mee in de ingewikkelde strijd om de onafhankelijkheid tegen Oostenrijk en voor de Italiaanse eenheid. In 1861 werd hij senator voor het Koninkrijk Italië. Giovanni Duprè ontwierp in 1867 het monument, dat niet alleen een embleem van Mossotti toont, maar waarop een schaars geklede vrouw nadrukkelijk de aandacht op zich vestigt. Dit verwijst niet naar de libertaire opvattingen van Mossotti, maar blijkt Urania, de muze van de sterrenkunde te zijn. Iedereen weet vanzelfsprekend hoe een muze eruitziet, en het beeld is fraai. Onze blikken richtten zich natuurlijk vooral op de stapel boeken waarop ze steunt. Volgens kunsthistorici geloofde Duprè dat, om schoonheid te bereiken in de kunst "One should deeply love one's subject, thinking about it day and night; else any idea remains vague, imagination is cold, and art yields mummies instead of images of life." Geldt dat (met kleine aanpassingen) niet ook voor ons, wiskundigen?